

დავალების გარეშე „ასევე“ სხვისი საქმის შესრულება და მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ შესრულება

კაზუსი

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების (სკ-ის 969-ე და მომდევნო მუხლები) ურთიერთობის ე. წ. „ნამდვილი და მართებული“ ფორმის წარმოშობის მთავარი წინაპირობებია „სხვისი საქმის“ შესრულება „მეპატრონის ნების შესაბამისად“ (სკ-ის 974 | 1 მუხლი).¹ მიუხედავად იმისა, რომ როგორც ერთი, ისე მეორე ცნება, ერთი შეხედვით, საკმაოდ ცალსახად გადმოსცემს მათ უკან მდგომ შინაარსს, როგორც პრაქტიკაში, ისე თეორიაში მათი ზუსტი დეფინიცია საკმაოდ პრობლემურია და ხშირად ხდება კამათის საგანი. ქვემოთ მოყვანილი საბაზისო კაზუსების მაგალითზე განხილული იქნება ის სტანდარტული კონსტელაციები, რომლებიც საფუძვლად უდევს ხსენებულ აზრთა სხვადასხვაობას.

I. დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულების წინაპირობები

პირველ რიგში, აღნიშნული პრობლემემატიკის ნათელსაყოფად და დავალების გარეშე სხვისი საქმეების დოგმატიკის ფარგლებში მისი ადგილის მოსანიშნად, უპრიანი ჩანს ამ ინსტიტუტის წინაპირობების განხილვა სტანდარტული შემთხვევის მაგალითზე.

კაზუსი 1: აკო და ვაკო არიან აბასთუმანში ერთმანეთის გვერდი-გვერდ განლაგებული აგარაკების მესაკუთრეები. მათ ერთმანეთისთვის მიბარებული აქვთ გასაღებები, რათა თითოეულმა მათგანმა მეორის არყოფნის დროს სახლს მიხედოს. აკომ, იცის რა, რომ ვაკოს, უკვე დიდი ხანია, სურს აგარაკის გაქირავება, მის არყოფნისას მიაქირავებს მას საკუთარ მეგობრებს, რასთან დაკავშირებითაც წარმოეშება სატელეფონო ხარჯები. აქვს თუ არა მას ამ ხარჯების ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება?

1. „სხვისი საქმე“

აკოს შეიძლება ჰქონდეს ვაკოს მიმართ დანახარჯების მოთხოვნის უფლება სკ-ის 969, 973-ე მუხლების მიხედვით, რისთვისაც აუცილებელია, რომ სახეზე იყოს დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების შემადგენლობა. მოცემული შემადგენლობა შესრულებდოდა იმ შემთხვევაში, თუ აკო შეასრულებდა ვაკოს საქმეს სხვისი საქმის შესრულების ნებით, დავალებისა თუ სხვაგვარი უფლებამოსილების გარეშე (სკ-ის 969-ე მუხლი).

დასაწყისისთვის საჭიროა იმის დადგენა, შეასრულა თუ არა აკომ სხვისი საქმე. ეს მაშინ იქნება სახეზე, თუ აგარაკის გაქირავება საერთოდ შეიძლება ჩაითვალოს საქმის შესრულებად სკ-ის 969-ე მუხლის გაგებით. საქმედ სკ-ის 969-ე მუხლის მიხედვით ითვლება ყოველგვარი ქმედება, რომელსაც მოსდევს გარკვეული ეკონომიკური ეფექტი, გარდა უმოქმედობისა, თმენისა და რაიმეს (მხოლოდ) გადაცემისა. აუცილებელია აქტიური მოქმედების განხორციელება. აგარაკის გაქირავება წარმოადგენს აქტიურ მოქმედებას, თანმდევი ეკონომიკური შედეგებით, რის გამოც აკოს ქმედება საქმის შესრულებად უნდა ჩაითვალოს.

გარდა ამისა, აკოს მიერ შესრულებული საქმე უნდა ყოფილიყო სხვისი. სკ-ის 969-ე მუხლის გაგებით სხვისი საქმის ცნება მოიცავს ობიექტურად სხვის საქმეს, „ასევე სხვის“ საქმეს და ნეიტრალურ საქმეს, რომლის გაძღოლაც ხდება სხვისი საქმის შესრულების ნებით (სუბიექტურად სხვისი საქმე). აქ შესაძლებელია აკოს ობიექტურად სხვისი საქმე შეესრულებინა. ეს სახეზეა, როდესაც ცალსახაა, რომ საქმე თავისი გარეგნული გამოვლინების ფორმით არ განეკუთვნება შემსრულებლის უფლება-მოვალეობათა და ინტერესთა სფეროს. სხვის საკუთრებაში მყოფი სახლის გაქირავება უკვე თავისთავად წარმოადგენს არა აკოს, არამედ ამ სახლის მესაკუთრის სამართლებრივ სფეროში მყოფ მოქმედებას. ამგვარად, ვაკო გაუძღვა ობიექტურად სხვის საქმეს.

¹ გ. რუსიაშვილი/დ. ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით ურთიერთობებში, თბილისი 2016, მე-17 და მომდევნო გვერდები.

2. სხვისი საქმის გაძღოლის ნება

აკო სხვის საქმეს უნდა გაძღოლოდა სხვისი საქმის შესრულების ნებით (უკუდასვენა სკ-ის 975-ე მუხლიდან). სხვისი საქმის შესრულების ნება გულისხმობს იმ ფაქტის გაცნობიერებას, რომ პირი აგვარებს საქმეს, რომელიც სხვის სამართლებრივ სფეროსაა მიკუთვნებული. ობიექტურად სხვისი საქმის შესრულებისას ეს სხვისი საქმის შესრულების ნება (გაქარწყლებად) ივარაუდება. მისი გაქარწყლება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, როდესაც კაზუსის ფაბულა ერთმნიშვნელოვნად მიანიშნებს ამ ნების არარსებობაზე. სხვისთვის მოქმედების ნება ივარაუდება „ასევე სხვისი საქმის“ შემთხვევაშიც. აკო აქ გაუძღვა ობიექტურად სხვის საქმეს. შესაბამისად, მისი მხრიდან სხვისი საქმის გაძღოლის ნება ივარაუდება.

3. სხვისი საქმეების მართებული შესრულება

თუმცა აკოს მის მიერ გაწეული დანახარჯების მოთხოვნის უფლება აქვს მხოლოდ მაშინ, როდესაც მის მიერ ვაკოს საქმეების გაძღოლა მართებული იყო. საქმეების შესრულება გამართლებულია სამ შემთხვევაში: როდესაც ეს შეესატყვისება მეპატრონის ინტერესებსა და ნამდვილ თუ სავარაუდო ნებას (სკ-ის 974 I 1 მუხლები), ან მეპატრონის საპირისპირო ნება უმნიშვნელოა (სკ-ის 974 II მუხლი), ან მეპატრონე იწონებს გაუმართლებელ საქმის შესრულებას (სკ-ის 102 II მუხლის ანალოგიით). მოცემულ შემთხვევაში საქმის წარმოება ვაკოსათვის იყო ობიექტურად სასარგებლო — ინტერესებთან შესაბამისი — და სუბიექტურად სასურველი — ნებასთან შესაბამისი. ამგვარად, სახეზეა სხვისი საქმის გამართლებული შესრულება.

4. დავალების ან სხვა უფლებამოსილების გარეშე

აკო სხვის საქმეებს უნდა გაძღოლოდა დავალებისა და სხვა უფლებამოსილების გარეშე. ეს უფლებამოსილება უნდა არსებობდეს სწორედ მეპატრონის წინაშე. დავალების ურთიერთობის ქვეშ მოიაზრება არა მხოლოდ დავალების ხელშეკრულება, სკ-ის 709-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით, არამედ ნებისმიერი მავალდებულებელი ხელშეკრულება. ნებისმიერ შემთხვევაში, აკოსა და ვაკოს შორის არ არსებობდა არც ერთი ზემოთ ხსენებული ტიპის ურთიერთობა. სხვა უფლებამოსილების ქვეშ იგულისხმება ყოველი კანონისმიერი უფლებამოსილება სხვისი საქმეების გაძღოლისა, მაგ., იურიდიული პირის ორგანო (მეწარმეთა შესახებ კანონის მე-9 მუხლი) ან მშობლები შვილების შემთხვევაში (სკ-ის 1198-ე მუხლი). ასეთი უფლებამოსილება მოცემულ შემთხვევაში სახეზე არ არის. ამგვარად, აკო არ მოქმედებდა არც დავალების და არც სხვა უფლებამოსილების საფუძველზე. აკოს შეუძლია მოითხოვოს ვაკოსაგან მის მიერ გაწეული დანახარჯების ანაზღაურება სკ-ის 969, 973-ე მუხლის მიხედვით.

II. „ასევე სხვისი“ საქმე

დავალების გარეშე სხვისი საქმეები შესრულების რიგით მეორე² წინაპირობის მიხედვით, საქმე, რომელიც სრულდება, უნდა იყოს „სხვისი“. „სხვის საქმედ“ ჩაითვლება ობიექტურად სხვისი საქმე, „ასევე სხვისი საქმეც“ ან ნეიტრალური საქმე. ობიექტურად სხვისი საქმე მიეკუთვნება ცალსახად სხვის (მეპატრონის) ინტერესების სფეროს. ასეთია, მაგალითად, საკუთრების მოვლა ან გაქირავება მესაკუთრისათვის, ავადმყოფის განკურნება, მოვალისათვის ვალის გადახდა და ა. შ. ამის საპირისპიროდ, „ასევე სხვისი საქმე“ არის საქმე, რომლის მიმართაც, მეპატრონის გარდა, ასევე შემსრულებელსაც აქვს საკუთარი ინტერესი — მაგალითად, მეზობლის არყოფნაში მისი წყალგაყვანილობის შეკეთება საკუთარი ზიანის თავიდან ასაცილებლად.³ „ასევე სხვისი საქმეც“ განეკუთვნება „სხვის საქმეს“ სკ-ის 969-ე მუხლის გაგებით და დანარჩენი წინაპირობების არსებობის შემთხვევაში მესაკუთრეს აქვს შესაბამისი მოთხოვნა. სხვისი საქმის შესრულების ნება ამ შემთხვევაშიც პრემიუმირდება.⁴

1. „ასევე სხვისი საქმე“ და დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების ინსტიტუტის გამოყენების სფეროს მონიშვნა

„ასევე სხვისი საქმის“ ფარგლებზე შეიძლება გადიოდეს წყალგამყოფი ხაზი იმ შემთხვევებს შორის, რომლებიც ჯერ კიდევ ექცევა დავალების გარეშე სხვისი საქმეების გამოყენების სფეროში და რომელიც უკვე ამ სფეროს მიღმაა. ამ კონტექსტში არქტიკულ შემთხვევას წარმოადგენს ე. წ. „მემკვიდრის მადიების“-კაზუსი,⁵ როდესაც გერმანულმა სასამართლომ იმგვარად გაავლო მიჯნა სხვის სასარგებლო საქმიანობასა და მხოლოდ საკუთარი ინტერესის განხორციელებას შორის — რომლის მხოლოდ რეფლექსური გამოვლინებაცაა სხვისთვის რაიმე სარგებლის მინიჭება — რომ საერთოდ არ იმსჯელა დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების წინაპირობების არსებობაზე. საკითხავია, თვითონ ამ ინსტიტუტის დოგმატიკის ფარგლებში იყო თუ არა იგივე შედეგი მიღწევადი.

კაზუსი 2: შაკო პროფესიულად არის დაკავებული იმ მემკვიდრეების მოძებნით, რომელთა ვინაობის დადგენაც მამკვიდრებლის გარდაცვალების შემდეგ არ ხერხდება. ამისათვის მას საკმაოდ მნიშვნელოვანი დანახარჯების გაწევა უწევს. როდესაც ის ერთ-ერთ მორიგ მემკვიდრეს, მერაბს, იპოვის, სთავაზობს მას სამკვიდრო-

² იხ. ამ წინაპირობების რიგითობასთან დაკავშირებით რუსიაშვილი/ვენატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით ურთიერთობებში, ზემოთ 1-ლი სქოლიო, 17.

³ ნეიტრალური საქმე არის საქმე, რომელიც თავისი შინაარსით არც მეპატრონის და არც შემსრულებლის ინტერესთა სფეროს არ განეკუთვნება.

⁴ რუსიაშვილი/ვენატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით ურთიერთობებში, ზემოთ 1-ლი სქოლიო, 18.

⁵ მდრ. BGH NJW 2000, 72.

სთან დაკავშირებული ინფორმაციის გაცემას სამკვიდროს 20%-ის სანაცვლოდ. მერაბი უარს აცხადებს შემოთავაზებაზე და თავად მოიძიებს მის კუთვნილ სამკვიდროზე ინფორმაციას. გაწილებულ შავოს აინტერესებს, შეუძლია თუ არა მერაბისაგან მოითხოვოს სულ მცირე იმ ხარჯების ანაზღაურება, რაც მან მემკვიდრის მოძიებისას გასწია.

ა) დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების ინსტიტუტის გამოყენების დაუშვებლობა

ეგრეთ წოდებულ მემკვიდრის მამების შემთხვევაში გერმანიის უზენაესმა ფედერალურმა სასამართლომ უარყო დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებიდან წარმომდგარი მოთხოვნის მემკვიდრის წინააღმდეგ გამოყენების შესაძლებლობა. სასამართლოს მოსაზრებით, „დავალების გარეშე“ გამოყენება, კერძო სამართალში არსებული რისკების გადანაწილების პრინციპის საფუძველზე, მოცემულ შემთხვევაში, თავიდანვე დაუშვებელია. „სამოქალაქო სამართლის პრინციპების“ მიხედვით, სახელშეკრულებო მოლაპარაკებების ჩაშლის რისკს თითოეული მხარე დამოუკიდებლად ატარებს. აქ არ გამოთქვა რა მერაბმა შავოსთან გარიგების დადების სურვილი, შავო მას ამ გარიგების მომზადებისათვის ცალმხრივად გაწეულ დანახარჯებს ვერ გადააკისრებს დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების წესების მიხედვით. ეს წინააღმდეგობაში მოვიდოდა კერძო ავტონომიის პრინციპთან. შემსრულებელთან არადადებული სახელშეკრულებო ურთიერთობის შედეგების აღმოფხვრა არ უნდა მოხდეს დავალების გარეშე წესების მიხედვით.

სასამართლომ თავის ამ გადაწყვეტილების დასაბუთებაში არ მიუთითა, საერთოდ იყო თუ არა აქ სახეზე „ასევე სხვისი საქმე“ და არის თუ არა გაქარწყლებული სხვისი საქმის გაძღოლის ნების ვარაუდი. სასამართლოს მიხედვით, ეს ამ შემთხვევაში უმნიშვნელო იყო, რადგან დავალების გარეშე აქ საერთოდ არ გამოიყენებოდა და, შესაბამისად, დავალების გარეშე წინაპირობების შემოწმებაც ზედმეტად ჩათვალა.

ბ) ლიტერატურაში გამოთქმული კრიტიკა

სასამართლოს ამ გადაწყვეტილებამ სამეცნიერო ლიტერატურაში ნაწილობრივი აღიარება ჰპოვა, რადგან ის სკეპტიკურად უყურებდა დავალების გარეშე ფართოდ გამოყენებას, რომელიც მას „სახელშეკრულებო ხაფანგად“ აქცევდა.⁶ თუმცა ამავდროულად გასათვალისწინებელი იყო, რომ სწორედ მემკვიდრის მამებარი (და მსგავსი პროფესიის წარმომადგენლები) დგას დილემის წინაშე, გაამხი-

ლოს თუ არა პირველმა ის ინფორმაცია, რომელიც მის მიერ განსახორციელებელი შესრულების ნაწილს წარმოადგენს და, შესაბამისად, განსაკუთრებულ დაცვას იმსახურებს.

მიუხედავად ამ ნაწილობრივი კრიტიკისა, სასამართლოს გადაწყვეტილებაში შედეგის მხრივ არაფერი შეიცვლებოდა, სასამართლოს რეალურად რომ შემოწმებინა დავალების გარეშე წინაპირობები. ამ შემთხვევაში მოცემული ინსტიტუტის გამოყენება გამოირიცხებოდა იმის გამო, რომ მემკვიდრის მამებარ შავოს საერთოდ არ ჰქონია სხვისი საქმის შესრულების ნება. ამ ნების ვარაუდი, რომელსაც განაპირობებს „ასევე სხვისი საქმის“ შესრულება, აქ ცალსახად გაქარწყლებულია. სხვისი საქმის განხორციელების ნება „ასევე სხვისი საქმის“ შემთხვევაში გულისხმობს სულ მცირე იმას, რომ შემსრულებელს გაცნობიერებული აქვს ის საზღვარი, რომელსაც საკუთარი აქტივობით ანიჭებს ამ სხვას და სურს ეს. აქ საპირისპირო შემთხვევასთან გვაქვს საქმე:

მემკვიდრის მამებელს რეალურად უნდა ის, რაც ამ შემთხვევაში საერთოდ არ არის სასარგებლო მემკვიდრისათვის (მეპატრონისათვის) — სამკვიდროსთან დაკავშირებული ინფორმაციის მხოლოდ მისი 20%-ის სანაცვლოდ გამოხელა. რეალურად სასარგებლო იქნებოდა ამ ინფორმაციის ყოველგვარი საზღაურის გარეშე გამოხელა. ამ შემთხვევაში შემსრულებელს ყოველ მიზეზს გარეშე ექნებოდა გაწეული დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება. აქ შავომ მერაბს შესთავაზა ის, რაც მისთვის არასარგებლო იყო, თუმცა შემთხვევით გამოუვიდა კარგი; მერაბმა მოიპოვა ინფორმაცია, რომელიც აუცილებელი იყო სამკვიდროს დამოუკიდებლად მიღებისათვის. შავოს, თუ ეცოდინებოდა, რომ მერაბი მას არაფერს არ გადაუხდიდა, საერთოდ არ მიაწვდიდა ამ ინფორმაციას, რაც ცალსახა ნიშანია სხვისი საქმის შესრულების ნების არარსებობისა. ამიტომაც, შედეგის მხრივ, სასამართლოს გადაწყვეტილება ყოველ მიზეზს გარეშე გასაზიარებელია. შავოს არა აქვს მერაბისაგან დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება 969, 973-ე მუხლების მიხედვით.

2. შემსრულებლის მიერ საკუთარი ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების თავიდან აცილება და მესამე პირის წინაშე ნაკისრი ვალდებულების შესრულება

საკითხავია, ფარავს თუ არა დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების კონცეპტი იმ შემთხვევებს, როდესაც შემსრულებელი ასრულებს იმის გამო, რომ შემსრულებლობის შემთხვევაში წარმოემობოდა დელიქტური ვალდებულება მეპატრონის წინაშე ან, მეპატრონის საქმის შესრულებით, ამავდროულად, ასრულებს საკუთარ ვალდებულებას მესამე პირის წინაშე.

⁶ BGH NJW 2002, 75; V. Emmerich, Anmerkung zu BGH, Urteil v. 23.9.1999, JuS 2000, 604; H. Wendtlandt, „Ein bisschen über den Rubikon“ – Der BGH und die GoA des vertraglich pflichtengebundenen Geschäftsführers, NJW 2004, 985.

⁷ Emmerich, JuS 2000, ზემოთ სქ. 6, 604.

კაზუსი 3: ღამის ათი საათისთვის შაკო მოძრაობს სიჩქარის შეზღუდვითა და მოძრაობის წესების დაცვით გზის მარცხენა სავალ ზოლში. მის გვერდზე მოპედით მოძრაობს მახო სტუდენტი (მ. ს.). რაღაც მომენტში მ. ს. გადაწყვეტს ჩახედოს თავის სმარტფონში ბარსა-რეალის ანგარიშს, თუმცა სმარტფონის ამოღების შემდეგ წონასწორობას ვეღარ ინარჩუნებს და მკვეთრად უხვევს მარცხნივ. შაკო სტუდენტისათვის გადავლის თავიდან ასაცილებლად ასევე მკვეთრად უხვევს მარჯვნივ, ვეღარ იმორჩილებს საჭეს და გზისპირა ბოძს ასკდება, რის შემდეგაც მისი მანქანა ჯართში ჩასაბარებელი ხდება. შაკოს აინტერესებს აქვს თუ არა მ. ს.-საგან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა.

ა) ზიანის ანაზღაურება სკ-ის 970 II მუხლის მიხედვით

შაკოს შეიძლება ჰქონდეს მ. ს.-ის მიმართ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა სკ-ის 970 II მუხლის მიხედვით. ამისათვის აუცილებელია სახეზე იყოს დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების წინაპირობები.

აა) სხვისი საქმე

შაკოს უნდა შეესრულებინა სხვისი, მოცემულ შემთხვევაში მ. ს.-ის, საქმე. საქმის შესრულებად აქ შეიძლება მივიჩნიოთ მარჯვნივ მკვეთრად მოხვევა მ. ს.-ის დამიანების თავიდან აცილების მიზნით. საქმის შესრულებად სკ-ის 969-ე მუხლის გაგებით შეიძლება ჩაითვალოს ასევე ფაქტობრივი ქმედება, მაგალითად, საჭის მარჯვნივ მოტრიალება.

საკითხავია, იყო თუ არა საქმის შესრულება სხვისი. ის, თუ ვის სფეროს განეკუთვნება ზიანის არიდება, უნდა დადგინდეს კონკრეტული შემთხვევის თავისებურებების გათვალისწინებით, იმისდა მიხედვით, ვისი უფლება-მოვალეობათა და ინტერესთა სფეროს განეკუთვნება ზიანის თავიდან აცილებისაკენ მიმართული ეს ქმედება. თუ შაკომ მარჯვნივ მკვეთრად მოხვევით თავიდან აირიდა საკუთარი ვალდებულება ზიანის ანაზღაურებასთან დაკავშირებით, მაშინ მან ამით შეასრულა მხოლოდ მის ინტერესებში მყოფი ამოცანა: ვინც აქტიურდება იმისათვის, რათა მოგვიანებით არ დაეკისროს ზიანის ანაზღაურების ვალდებულება, მხოლოდ საკუთარ საქმეს ასრულებს. ის, რომ ზიანის ამრიგებელ ქმედებას ასევე სხვა პირისთვისაც მოაქვს სარგებელი, წარმოადგენს მხოლოდ საკუთარი საქმის გაძღოლის რეფლექსურ გამოვლინებას. აქ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ შაკოც და მ. ს.-ც, მოცემულ მომენტში, საგზაო მოძრაობის მონაწილეები იყვნენ და, შესაბამისად, მათი ქცევაც საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების შესახებ კანონისა და სატრანსპორტო საშუალების ექსპლუატაციისათვის პასუხისმგებლობის (სკ-ის 999-ე მუხლი) სპეციალური წესების მიხედვით უნდა განისაზღვროს.

სკ-ის 999 I მუხლში დაფიქსირებული პრინციპის გამო, აქ სხვისი საქმე არ გვექნებოდა სახეზე, თუ შემსრულებელი, შეჯახების თავიდან არიდებით, მხოლოდ ამ დანაწესით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობისაგან თავის დაღწევას შეეცდებოდა. ამ დანაწესის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ სატრანსპორტო საშუალების მფლობელს აწევს — მხოლოდ ამ საშუალების ექსპლუატაციისდა გამო — ყველა აქედან წარმომდგარი რისკი. ამიტომაც, ყოველთვის საკუთარი საქმეა სახეზე, როდესაც შემსრულებელი მანქანის არიდებით სკ-ის 999 I მუხლით გათვალისწინებული ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობას იცილებს თავიდან.

სხვაგვარი იქნებოდა დასკვნა იმ შემთხვევაში, თუ, შემსრულებლის სასარგებლოდ, აქ სკ-ის 999 III მუხლზე მითითება იქნებოდა დასაშვები. ამ დროს შაკოს ქცევა სხვისი საქმის გაძღოლად ჩაითვლებოდა. სატრანსპორტო საშუალების მფლობელის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება სკ-ის 999 III მუხლის მიხედვით მხოლოდ მაშინ არის დასაშვები, როდესაც ზიანი რეალიზდა დაუძლეველი ძალის გამო. დაუძლეველ ძალად ითვლება არა ავტომანქანის ექსპლუატაციით, არამედ მის მიღმა მდებარე ბუნების ძალებით ან მესამე პირთა ქმედებებით გამოწვეული გარემოება, რომელიც წინასწარ განუჭვრეტელია ან მისი განჭვრეტა მხოლოდ უზენაესი გულისხმიერებით არის შესაძლებელი და მისთვის მომზადება არაგონივრულია, მისი ძალზე იშვიათი ხასიათის გამო.

მ. ს.-ის მიერ მარცხნივ მკვეთრად მოხვევა, მართალია, მოულოდნელი იყო შაკოსათვის, თუმცა ეს არ წარმოადგენდა გარეგანი მიზეზით გამოწვეულ გარდაუვალ ხდომილებას. ეს იყო ის ჩვეული საფრთხე, რაც თან ახლავს ავტოსაგზაო მოძრაობაში მონაწილეობას და მოცულია ავტომანქანის ექსპლუატაციიდან გამომდინარე რისკის ცნებით. შესაბამისად, შაკო ვერ გათავისუფლდება საკუთარი პასუხისმგებლობისაგან სკ-ის 999 III მუხლზე მითითებით. ამის გამო, უნდა მივიჩნიოთ, რომ ის საკუთარ საქმეს გაუძღვა. ამგვარად, სახეზეა დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულების წინაპირობები. შაკოს არ აქვს მ. ს.-საგან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა სკ-ის 970 II მუხლის მიხედვით.

II. ზიანის ანაზღაურება სკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით

შაკოს შეიძლება ჰქონდეს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება სკ-ის 992-ე მუხლიდან. ამისათვის აუცილებელია, რომ შაკოს მისდგომოდა ზიანი. ზიანი წარმოადგენს არანებაყოფლობით ქონებრივ მსხვერპლს. აქ ეს ზიანი გამოხატულია განადგურებული საკუთრების ღირებულებაში. შაკოს მანქანა განადგურდა იმის შემდეგ, რაც მ. ს.-მ მკვეთრად გადაუხვია მარცხნივ და შაკო იძულებული გახდა შეჯახების თავიდან აცილების მიზნით გზიდან გადასულიყო. ამით სახეზეა ზიანი. გარდა აღნიშნულისა სახეზე უნდა იყოს მიზეზ-შედეგობრივი კავშირი სიკეთის ხელმოყოფა ქმედებასა და სიკეთის დაზიანებას შორის. ექვივალენტურობის თეორიის მიხედვით, ეს კაუზალობა სახეზეა, რადგან მ. ს.-ის მი-

ერ მკვეთრად მოხვედრის გარეშე შავი ბოდს არ შეეცახებოდა. მოვლენათა ამგვარი განვითარება არ იყო არც სრულებით მოულოდნელი, ზოგადი ცხოვრებისეული გამოცდილების გათვალისწინებით, რის გამოც მოცემულია ასევე ადევკატური კაუზალობა. თუმცა პრობლემურია ნორმის დაცვითი მიზანი, რადგან შავი აქ თავი თვითონ დაიზიანა, თავად გადაუხვია რა უკანასკნელ მომენტში მარჯვნივ და ბოდს შეეცახა. სკ-ის 992-ე მუხლი, ჩვეულებრივ, ეხება შემთხვევებს, როდესაც ერთი პირი საკუთარი ქმედებით აზიანებს სხვას და არ ეხება თვითდაზიანების შემთხვევას. თუმცა დანაწესის მოქმედების სფეროთი მოცულია ასევე თვითდაზიანება, თუ ეს წარმოადგენდა ე. წ. „გამოწვევის შემთხვევას“, ანუ შემთხვევას, როდესაც დაზიანებულის მიერ მისი კუთვნილი სიკეთის საკუთარი ხელით განადგურება დამზიანებელს შეერაცხება.

მოცემული სიტუაციის „გამოწვევის შემთხვევად“ დაკვალიფიცირებისათვის აუცილებელია, რომ დაზიანებულ შავოს, თავი რეალურად ეგრძნო გამოწვევულად, ანუ მას არ დარჩენოდა სხვა არჩევანი, გარდა საკუთარი სიკეთის დაზიანებისა. გარდა ამისა, აქ არ უნდა განხორციელებულიყო ზოგადი ცხოვრებისეული რისკი. აქ მ. ს.-ს „წინ ჩახტომის“ შემდეგ შავომ რეალურად იგრძნო თავი გამოწვევულად, ადამიანისათვის გადავლის თავიდან ასაცილებლად მას არ რჩებოდა სხვა არჩევანი, გარდა საკუთარი მანქანის განადგურებისა. ამგვარად, საკუთრების დაზიანება ემყარებოდა გამოწვევის შედეგად გაზრდილ რისკს და არა ზოგად ცხოვრებისეულ რისკს. შესაბამისად, სახეზეა „გამოწვევის“ წინაპირობები, რის გამოც ზიანი შეერაცხება მ. ს.-ს. პასუხისმგებლობის განმსაზღვრელი მიზეზ-შედეგობრიობა დადგენილად უნდა ჩაითვალოს.

შედეგის მართლწინააღმდეგობის თეორიის მიხედვით, აბსოლუტური სიკეთის — აქ: საკუთრება — დაზიანებისას, მართლწინააღმდეგობა ივარაუდება. ამ სხენებული წინაპირობების გარდა, მ. ს.-ს უნდა მიუძღოდეს ბრალი შავოს სიკეთის განადგურებაში. მას უნდა ემოქმედა განზრახ ან გაუფრთხილებლობით (სკ-ის 395-ე მუხლი). კაზუსის ფაბულის თანახმად, განზრახვა ცალსახად გამორიცხულია, თუმცა მ. ს.-ს შეიძლება შეერაცხებოდეს გაუფრთხილებლობა. გაუფრთხილებლობით მოქმედებს პირი, რომელიც უგულებელყოფს სამოქალაქო ბრუნვაში დასაცავ გულისხმიერების წესებს. მოცემულ სიტუაციაში მ. ს. სატრანსპორტო საშუალების მართვისას სარგებლობდა სმარტფონით, რაც აკრძალულია საგზაო მოძრაობის შესახებ კანონის 21 VIII მუხლის მიხედვით და რის გამოც სახეზეა, სულ მცირე, მსუბუქი გაუფრთხილებლობა სკ-ის 395-ე მუხლის გაგებით. შავოს აქვს მ. ს.-საგან განადგურებული მანქანის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება სკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით.

III. საქმეების შესრულება მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ

დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების შემდეგ წინაპირობას წარმოადგენს საქმის შესრულების შესაბამისობა მეპატრონის ინტერესებთან და (ნამდვილ ან ჰიპოთეტურ) ნებასთან შესაბამისობა სკ-ის 974 I 1 მუხლის მიხედვით.⁸ ინტერესებთან და ნებასთან შესაბამისობა, ამ დანაწესის თანახმად, კუმულატიურად უნდა იყოს სახეზე.⁹ ამ კონტექსტში ერთ-ერთ ყველაზე პრობლემურ შემთხვევას წარმოადგენს მეპატრონის ნების საწინააღმდეგოდ საქმის შესრულება მაშინ, როდესაც ეს საქმე რეალურად მის ინტერესებს შეესატყვისება. ამ კონსტელაციისაგან უნდა გაიმიჯნოს შემთხვევა, როდესაც საქმეების შესრულება არც ერთს და არც მეორეს არ შეესატყვისება, თუმცა შემსრულებლისათვის ამის შემჩნევა შეუძლებელი იყო.

კაზუსი 4:¹⁰ მიკროსაფინანსოში — „ნუკრი-კრედიტი“ — დღეს დიდი ძარცვაა. გვერდითა უბნელმა ძმებმა მორფინისტებმა გადაწყვიტეს მათ გამამწარებელ მიკროსაფინანსოს ერთბაშად აბლვევონ ყველაფერი. ამიტომაც ერთ-ერთი მათგანი საღაროდან გამოსულ თავის საფეთქელზე ადებს იარაღს და უშვერი სიტყვებით აიძულებს საღაროში დარჩენილ მაიკოს სეიფის გაღებას. აქ გამოჩნდება რიგში მდგომი სამბისტი ნიკო, რომელიც ხელის მსუბუქის მოძრაობით გაავადებინებს ერთ-ერთ დამყარებელს იარაღს და სახეს კი იატაკზე მიარტყმევინებს. მართალია, ნიკოს ნუკრის ქონება დიდად არ აინტერესებს, მაგრამ მანდილოსნის შეურაცხყოფას ის არავის აპატიებს. თუმცა ერთი მორფინისტის ცემაში გართულოს თვალთახედვის არედან გამორჩება მეორე, რომელიც ასეთივე მსუბუქი მოძრაობით დაახლის მას ზურგში ტყვიას, რის შემდეგაც ძმები გაიქცევიან.

ნიკო მიკროსაფინანსოს მფლობელ ნუკრისაგან ითხოვს მკურნალობის ხარჯების ანაზღაურებას. ნუკრი უარზეა, მას ნიკოსაგან გმირობა არ მოუთხოვია, ის ყაჩაღობისაგან დაზღვეული იყო და ზოგადად თავისი თანამშრომლებისათვის მიცემული ჰქონდა მითითება, რომ ყაჩაღობას საკუთარი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის ფასად წინ არ აღდგომოდნენ.

ნიკოს შეიძლება ჰქონდეს ნუკრისაგან მკურნალობის ხარჯების, როგორც ზიანის, ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება სკ-ის 970 II მუხლის მიხედვით. ამისათვის აუცილებელია, სახეზე იყოს დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრუ-

⁸ რუსთაშვილი/ევნატაშვილი, კაზუსების კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, ზემოთ სქ. 1, 26-ე და მომდევნო გვერდები.

⁹ ეს გაგება, პირველ რიგში, გამომდინარეობს თავად სკ-ის 974 I 1 მუხლის სიტყვასიტყვითი გაგებიდან. კავშირი „ან“ აქ, უარყოფით წინადადებაში, მაკავშირებელი ფუნქციითაა გამოყენებული („... ეწინააღმდეგება მეპატრონის ნებას ან არ შეესაბამება მის ინტერესებს ...“).

¹⁰ შექმნილია გერმანული სასამართლოს გადაწყვეტილების მიხედვით: OLG Karlsruhe VersR 1977, 936.

ლების წინაპირობები. ნიკოს ქმედება, რომელიც მიმართული იყო ნუკრის კუთვნილ ორგანიზაციაზე თავდასხმის აღკვეთისაკენ, ერთმნიშვნელოვნად წარმოადგენს საქმის შესრულებას. ეს საქმე იყო ასევე ობიექტურად სხვისი — მიზნად ისახავდა მხოლოდ მიკროსაფინანსოს დაცვას თავდასხმელებისაგან და, შესაბამისად, სხვისი საქმის შესრულების ნებაც ივარაუდება. დავალება ან სხვა საფუძველი სახეზე არ არის.

1. ნამდვილი მართებული შესრულება, სკ-ის 974 I 1 მუხლი

საკითხავია, შეესაბამებოდა თუ არა საქმეების შესრულება მეპატრონის ნებასა და ინტერესებს (სკ-ის 974 I 1 მუხლი), რაც წარმოადგენს წყალგამყოფს მართებულ და არამართებულ შესრულებას შორის.

თავდასხმის აღკვეთა ნუკრისთვის იყო ობიექტურად სასარგებლო და, ამგვარად, შეესაბამებოდა მის ინტერესებს. თუმცა ნუკრის ინტერესებთან თანხმობაში არ მოდიოდა მისი ნამდვილი/რეალური ნება: რეალურ ნებად ითვლება მეპატრონის მიერ ფაქტობრივად (გაცხადებულად ან კონკლუდენტურად) დაფიქსირებული ნება. ის უნდა გამხდარიყო ასევე შეცნობადი. ნუკრის მითითებიდან, რომელიც მან მისცა თავის თანამშრომლებს, არ გაეჩიათ წინააღმდეგობა თავდამსხმელთათვის, თუ ეს მათთვის საფრთხის შემცველი იყო, ცალსახაა მისი რეალური ნება, რომ თანამშრომლებს (და ასევე სხვა პირებს) უკრძალავდა მსგავს სიტუაციაში სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის საფრთხეში ჩადებას. უმნიშვნელოა, იცოდა თუ არა შემსრულებელმა ამ რეალური ნების შესახებ. ამიტომაც, ეს გაცხადებული ნება ძალაში რჩება ასევე ნიკოს წინაშეც, რომელმაც სწორედ საკუთარი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის ფასად სცადა საფრთხის თავიდან აცილება.¹¹ შემსრულებლის ნდობა იმასთან დაკავშირებით, რომ საქმის კისრება შეესატყვისება მეპატრონის ნებას, დაცული არ არის (იხ. მომდევნო კაზუსი). ამგვარად, საქმეების შესრულება არ შეესატყვისებოდა ნუკრის ნამდვილ ნებას. გამომდინარე იქიდან, რომ ნამდვილ ნებას უპირატესობა ენიჭება ინტერესთან მიმართებით, აქ სახეზეა სხვისი საქმეების ნამდვილი არამართებული შესრულება.

2. სკ-ის 970 II მუხლის გამოყენება ნამდვილი არამართებული შესრულების შემთხვევაში

ნამდვილი არამართებული შესრულებიდან ნიკოს ვერ ექნება დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნა სკ-ის 973-ე მუხლის მიხედვით (სკ-ის 974 I 1 მუხლი). თუმცა ნიკო აქ ითხოვს არა დანახარჯების, არამედ ზიანის ანაზღაურებას სკ-ის 970 II მუხლის თანახმად. საკითხავია, ვრცელდება თუ არა ეს წესი სკ-ის 970 II მუხლზე.

სკ-ის 974 I 1 მუხლი მისი ნამდვილი არამართებული შესრულებისას პირდაპირ (სიტყვასიტყვითი გაგებით) შესრუ-

ლებისათვის მხოლოდ დანახარჯებისა და არა ზიანის ანაზღაურებას გამოიცხადებს. თუმცა ამ დროს, აქვს თუ არა შემსრულებელს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება, უნდა გადაწყდეს არა მოცემულ ნორმათა სიტყვასიტყვითი განმარტებით, არამედ სკ-ის 970 II მუხლის სისტემური ადგილისა და ფუნქციის შესაბამისად. ერთი მხრივ, სკ-ის 970 II მუხლი შეიძლება გავიგოთ, როგორც სკ-ის 970 II მუხლის დანამატი, მისი შებრუნებული ვარიანტი — სკ-ის 970 I მუხლი მიზნად ისახავს შემსრულებლის პრივილეგირებას, როდესაც მას უწევს პასუხისმგებლობა მეპატრონის წინაშე, ხოლო სკ-ის 970 II მუხლი ემსახურება იმავეს, ოღონდ საპირისპირო შემთხვევაში — როდესაც მეპატრონე აგებს პასუხს შემსრულებლის წინაშე. ამიტომაც, სკ-ის 970 I მუხლი, მოქმედებს რა საქმეების არამართებულად შემსრულებლის შემთხვევაშიც (იხ. მე-5 კაზუსი), იგივე უნდა ითქვას სკ-ის 970 II მუხლზეც.

თუმცა ამგვარი განმარტება არასწორია. სკ-ის 970 II მუხლი წარმოადგენს არა სკ-ის 970 I, არამედ სკ-ის 973-ე მუხლის ფუნქციურ დანამატს და, ამგვარად, შემსრულებლის არა იმ პრივილეგიების შემადგენელს, რომელსაც თანაბრად იღებს, როგორც მართებულად, ისე არამართებულად შემსრულებელი, არამედ იმ მთავარი ჯილდოს ნაწილს, რომელსაც მხოლოდ სხვისი საქმეების მართებულად შემსრულებელი იმსახურებს. სკ-ის 970 II მუხლი არის ფუნქციური ექვივალენტი სკ-ის 973-ე მუხლში მოწესრიგებული მოთხოვნისა და ემსახურება მხოლოდ ცნებების დონეზე ცხად დაყოფას და არა თვისობრივად ახალი მოთხოვნის შექმნას, რომელიც თანაბრად მიენიჭებოდა ორივე ტიპის შემსრულებელს.¹² სკ-ის 973-ე მუხლით ანაზღაურდება დანახარჯები, როგორც ნებაყოფლობითი ქონებრივი მსხვერპლი, ხოლო სკ-ის 970 II მუხლის მიხედვით ზიანი — არანებაყოფლობითი ქონებრივი მსხვერპლი. თუმცა ორივეს მოქმედების სფერო შემოსაზღვრულია ნამდვილი მართებული შესრულებით. ამგვარი შეზღუდვის გარეშე, შედეგი იქნებოდა საკმაოდ უსამართლო. მაგალითად, ექიმი, რომელიც დახმარებას აღმოუჩენს ქუჩაში წაქცეულ პირს, რომელმაც შეგნებულად მოიწამლა თავი სამედიცინო ექსპერიმენტის ფარგლებში და სურს ეს მდგომარეობა მაქსიმალურად დიდხანს გაგრძელებს, მიიღებს ანაზღაურებას მხოლოდ მაშინ, თუ ის ამ დროის განმავლობაში სხვა პაციენტს გაუშვებს ხელიდან (მიუღებელი შემოსავალი — ზიანი), მაგრამ ვერ მიიღებს ანაზღაურებას მის მიერ გაწეული, ცალკე აღებული, პროფესიული მოსახურებისათვის — დანახარჯები. ეს არა-

¹¹ OLG Karlsruhe VersR 1977, 936.

¹² მაგალითად, გერმანულ სამართალში დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულება საერთოდ არ შეიცავს შემსრულებლის მოთხოვნათა შორის ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნას, თუმცა მიუხედავად ამისა, გერმანელები საქმიანობით გამოწვეულ ტიპურ ზიანსაც დანახარჯების ცნების ქვეშ ათავსებენ. ქართველმა კანონმდებელმა ამ გერმანული მოდელის რეცეფციისას კანონში სიცხადე შემოიტანა და ცალკე გამოყო ზიანის ანაზღაურების საფუძველი. თუმცა კანონმდებლის განზრახვა არ უნდა მიდიოდეს ამ სიცხადის შემოტანის მიზნის იქით და არ უნდა ისახავდეს მიზნად ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის შეზღუდვად მინიჭებას როგორც მართებულად, ისე არამართებულად შემსრულებლისათვის.

სწორია, რადგან ექიმი ჯილდოს (იქნება ეს ზიანის, თუ დანახარჯების ანაზღაურება) იმსახურებს არა გაშვებული პაციენტების შემთხვევაში, არამედ მხოლოდ მაშინ, როდესაც მისი საქმიანობა შეესატყვისება მეპატრონის ინტერესებსა და ნებას. ამგვარი შეზღუდვის გარეშე სხვისი საქმეების ნამდვილი მაგრამ არამართებული შესრულება სხვის საქმეში „ცხვირის ჩაყოფის“ საკმაოდ ფართო უფლებამოსილების მომნიჭებელი იქნებოდა.¹³ შესაბამისად, სხვისი საქმეების ნამდვილი არამართებული შესრულებისას სკ-ის 970 II მუხლი არ გამოიყენება. ნიკო ვერ მოსთხოვს ნუკრის ზიანის ანაზღაურებას სკ-ის 970 II მუხლის მიხედვით.

კონდიქციური მოთხოვნა სკ-ის 991-ე მუხლის მიხედვით აქ არ გამოიყენება, რადგან ნუკრის, ნიკოს ქმედების საფუძველზე, არაფერი არ მოუპოვებია. ამგვარად, ნიკოს არა აქვს ნუკრისაგან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება.

კაზუსი 5:¹⁴ თანამშრომლებს ვაკოს, აკოსა და მერაბს ბოლო დასვენების დღე აქვთ სვანეთში. მერაბი, რომელიც კომუნიკაბელურობით გამოირჩევა და ადვილობრივ სვანებს დაუძმობილდა, გამომგზავრების წინა დღეს გადავა მეზობელ სოფელში თავის ამ ახალშეძენილ ძმობილებთან დასალევად, თუმცა თანამშრომლებს დაუბარებს, რომ თორმეტისთვის აუცილებლად დაბრუნდება, რათა დილით ფორმაში იყოს. მერაბი არც თორმეტისთვის ბრუნდება, არც სამისთვის და არც ტელეფონზე პასუხობს, რის შემდეგაც შეწუხებული ვაკო და აკო მის საძებნელად გაეშურებიან. სიბნელეში ვაკო ჩაცურდება პატარა ხევში და ფეხს მოიმტვრევს. რა თქმა უნდა, ამის შემდეგ მერაბს ვეღარ იპოვნინ. მერაბი მხოლოდ დილის თორმეტი საათისკენ გამოჩნდება მესტიის რაიონულ საავადმყოფოში, ძლიერ ნაბახუსევი. ვაკო მიიჩნევს, რომ მკურნალობის ყველა ხარჯი მერაბმა უნდა დაფაროს.

3. მოთხოვნა სკ-ის 970 II მუხლის მიხედვით

ვაკოს შეიძლება ჰქონდეს მერაბისაგან მკურნალობის ხარჯების, როგორც ზიანის, ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება სკ-ის 970 II მუხლის მიხედვით. ამისათვის, აუცილებელია სახეზე გვქონდეს სხვისი საქმეების ნამდვილი და მართებული შესრულება, რადგან შემსრულებელს, დანახარჯების მოთხოვნის მსგავსად (სკ-ის 973, 974 I 1 მუხლები), ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნაც მხოლოდ ამ ტიპის შესრულების შემთხვევაში აქვს (იხ. წინა კაზუსი).

დავალების გარეშე სხვისი საქმეების წინაპირობებიდან, პირველ რიგში, გასარკვევია, საერთოდ წარმოადგენს თუ არა სხვის საქმეს შუალამისას მერაბის საძებნელად წასვლა, სვანებისაგან მისი დახსნის მიზნით. ეს ცალსახად ვერ ჩაითვლება ობიექტურად სხვის საქმედ, რადგან მერაბს რეალურად არანაირი საფრთხე არ ემუქრებოდა, არამედ იჯდა სუფრაზე და სვამდა სვანებთან ერთად. ამგვარად, სახეზეა მხოლოდ ნეიტრალური საქმე, რომელსაც გაუძღვნენ ვაკო და აკო. თუმცა, მათი გარეგნულად ცალსახად შეცნობადი ნება, მიშველებოდნენ სავარაუდო გასაჭირში მყოფ მერაბს, ამ საქმეს სუბიექტურად სხვის საქმედ აქცევს. ამგვარად, აქ სახეზეა სხვისი საქმის შესრულება, რომლის დროსაც სხვისი საქმის შესრულების ნება ივარაუდება. თუმცა, ამ ვარაუდის გარეშე, მოცემულ სიტუაციაში ეს ნება ცალსახად დამტკიცებადი იქნებოდა.

მიუხედავად ზემოთ თქმულისა, მერაბის ძებნა — ყველა გარემოების გათვალისწინებით — არ შეესატყვისებოდა მის რეალურ ნებას. ის გარემოება, რომ ეს ნება ვაკოსა და აკოსათვის შეუცნობელი იყო, სამართლებრივად უმნიშვნელოა, ისევე, როგორც ვაკოსა და აკოს ნდობა იმასთან დაკავშირებით, რომ საქმეების კისრება შეესატყვისებოდა მერაბის ნებას. ამ გარემოებას მინდობილი შემსრულებელის სასარგებლოდ არ მოქმედებს არც სკ-ის 970 I მუხლი. ეს დანაწესი ავიწროებს (არბილებს) პასუხისმგებლობის მასშტაბს (სხვისი საქმის) ბრალეულად/არამართებულად კისრების შემთხვევაში (სკ-ის 974 I 2 მუხლი) ან მართებულად ნაკისრი საქმის არაჯეროვანი განხორციელებისას (სკ-ის 969-ე მუხლი). თუმცა ის ვერ ჩაანაცვლებს მეპატრონის (არარსებულ) ნებას მისი საქმეების სხვა პირის მიერ კისრებასთან დაკავშირებით, ანუ ვერ აქცევს არამართებულ შესრულებას მართებულ შესრულებად.¹⁵

მოთხოვნა სკ-ის 991-ე მუხლის მიხედვით გამორიცხულია, რადგან საქმეების შესრულებით მერაბს არაფერი მოუპოვებია.

4. მოთხოვნა სკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით

ვაკოს შეიძლება ჰქონდეს მერაბისაგან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა სკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით, ე. წ. „გამოწვევის“ — დელიქტის პრინციპების მიხედვით.

ვაკოს მიაღდა ზიანი — მოტეხილი ფეხის მკურნალობის ხარჯები, რაც არ დაემართებოდა, მერაბი გვიან ღამით რომ არ დაკარგულიყო და ვაკო მის საძებნელად რომ არ წასულიყო. დაკარგული თანამშრომლის საძებნელად წასვლა მოცემულ სიტუაციაში (შუალამე, სვანეთი, უცხო სოფელი) არ წარმოადგენდა მოულოდნელ და არასავარაუდო რეაქციას თანამშრომლების მხრიდან, ისევე, როგორც საძებნელად წასული ვაკოს ხევში ჩაცურება. შესაბამისად, სახეზეა ექვივალენტური და ადეკვატური კაუზალობა. თუმცა ამ მი-

¹³ ზიანის ანაზღაურებას მიიღებდა, მაგალითად, არქიტექტორი, რომელიც გაამაგრებდა მეზობლის ჩამოცეკულ სახლს, რომელსაც მეზობელი დასანგრევად ამზადებდა, თუ ამის გამო ის ხელიდან გაუშვებდა პოტენციურ კლიენტს.

¹⁴ შექმნილია: M. Martinek/U. Theobald, Grundfälle zum Recht der Geschäftsführung ohne Auftrag, JuS 1998, 32.

¹⁵ RGZ 106, 350; RGZ 149, 207.

ზემ-შედგობრიობის დადგენისას პრობლემატურია ნორმის დაცვითი მიზანი, რადგან შაკომ აქ თავი თვითონ დაიზიანა — თავად ჩაცურდა ხევში. აკოს მიერ საკუთარი თავის დაზიანება მხოლოდ მაშინ შეერაცხება მერაბს, თუ აქ სახეზეა ე. წ. „გამოწვევის შემთხვევა“ (იხ. ასევე ზევით).

„გამოწვევის“—პრინციპის საფუძველზე დამზიანებელს შეერაცხება დამდგარი ზიანი, თუ:

1. დამზიანებლის წინარე ქმედებამ უბიძგა დაზარალებულს მოქმედებისაკენ, ანუ დაზარალებულის გადაწყვეტილება ამ ქმედების განხორციელებასთან დაკავშირებით (რომელმაც მას ზიანი მოუტანა) გამოწვეული უნდა ყოფილიყო დამზიანებლის მიერ. ეს არ გვაქვს სახეზე, როდესაც დაზარალებული დამზიანებლად მიჩნეული პირის ქმედებას მხოლოდ საბაბად იყენებს ახალი საფრთხის შემქმნისათვის (მაგ., შუა ტრასაზე როლის შეთავაზება, რის შემდეგაც ამ ფორმით გამოწვეული პირი საკუთარ მანქანას დაამტვრევს). მოცემულ შემთხვევაში ეს წინაპირობა სახეზეა, რადგან მერაბმა თანამშრომლებს დაუბარა, რომ თორმეტისკენ დაბრუნდებოდა, დათქმულ დროს არ დაბრუნდა და, კონკრეტული გარემოებების გათვალისწინებით სავარაუდო იყო, რომ მას გარკვეული საფრთხე ემუქრებოდა. ამით მერაბმა ისინი გამოიწვია და უბიძგა მათ მის დასახმარებლად წასვლისაკენ.

2. გამოწვეული დაზარალებული ქმედება არ უნდა იყოს ქმედებით დასახულ მიზანსა და წინასწარ შეცნობად რისკთან მიმართებით არათანაბრობიერი. ეს ნიშნავს იმას, რომ გამოწვევის შედეგად წარმოშობილი საფრთხის თავიდან აცილება არ უნდა იყოს თავიდანვე შეუძლებელი, ან მხოლოდ უფრო (ან არანაკლებ) მნიშვნელოვანი სიკეთის დაზიანების შედეგად მიღწევადი.¹⁶ აქ დაკარგული მერაბის მოსაძებნად წასვლა არ იყო თავიდანვე უიმედო საქმე, რადგან მას სავარაუდოდ არ ემუქრებოდა ისეთი საფრთხე, რომლის განეიტრალებასაც თანამშრომლები ერთობლივი ძალებით ვერ მოახერხებდნენ.

3. გარდა ზემოთ ხსენებული წინაპირობებისა, გამოწვევის-დელიქტისათვის აუცილებელია დამზიანებისას სწორედ ამ გამოწვევით გამრდილი რისკისა და არა ზოგადი ცხოვრებისეული რისკის რეალიზება. აქ ხრამში ჩაცურება წარმოადგენდა ღამით უცხო და მთაგორიან ტერიტორიაზე მერაბის მოსაძებნად წასვლის შედეგად გამრდილი სპეციფიკური რისკის რეალიზებას.

ამგვარად, სახეზეა რა გამოწვევის-დელიქტის ყველა წინაპირობა, ზიანი უნდა ჩაითვალოს მერაბის ქმედების (დაკარგვის) კაუზალურ შედეგად ასევე ნორმის დაცვითი ფუ-

ნქციიდან გამომდინარე. ვაკოს სხეულის, როგორც აბსოლუტური სიკეთის, დამზიანებისას, მართლწინააღმდეგობა ივარაუდება. მთელი ღამის განმავლობაში არდაბრუნება წარმოადგენს მერაბის მხრიდან, სულ მცირე, მსუბუქ გაუფრთხილებლობას. ვაკოს აქვს მერაბისაგან ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა სკ-ის 992-ე მუხლის მიხედვით.

IV. შემსრულებელი ასრულებს საკუთარ სახელშეკრულებო ვალდებულებას მესამე პირის წინაშე

დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შემსრულებელს, როგორც ეს თავად ამ ინსტიტუტის დასახელებიდან იკითხება, მეპატრონესთან არ უნდა აკავშირებდეს დავალების ხელშეკრულება ან რაიმე სხვა, სახელშეკრულებო თუ კანონისმიერი, ვალდებულება (სკ-ის 969-ე მუხლი). თუმცა გამოირიცხავს თუ არა მესამე პირის წინაშე ნაკისრი ვალდებულება სხვა პირი-მეპატრონის მიმართ სკ-ის 969-ე და მომდევნო მუხლებით გათვალისწინებული ურთიერთობის წარმოშობას, კამათის საგანს წარმოადგენს ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში.

კამუხი ნ: ქალაქის მუნიციპალიტეტი ავალდებულებს კერძო კომპანიას, გაიტანოს ქალაქში მშენებლობების წინ დაყრილი სამშენებლო ნაგავი. მას შემდეგ, რაც კომპანია მიხოს ახალაშენებული სახლის წინ დაყრილ სამშენებლო ნარჩენებს გაზიდავს, ითხოვს მისგან ხარჯების ანაზღაურების სახით 3 500 ლარს.

კომპანიას ვერ ექნება მიხოს მიმართ სახელშეკრულებო გადახდის მოთხოვნა, რადგან მუნიციპალიტეტი კომპანიისათვის ნაგავის გატანის დაკისრებისას მოქმედებდა არა როგორც მიხოს წარმომადგენელი, არამედ საკუთარი სახელით. ამგვარად, კომპანიამ ნარდობის ხელშეკრულება დადო მხოლოდ მუნიციპალიტეტთან. კომპანიას შესაძლებელია ჰქონდეს მიხოსაგან დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებიდან (სკ-ის 969, 973-ე მუხლები) მის მიერ ნაგავის გატანაზე გაწეული დანახარჯების ანაზღაურების მოთხოვნა.

1. სხვისი საქმე

ამისათვის აუცილებელია, რომ კომპანიას შეესრულებინა მიხოს საქმე. მიხოს, რომელმაც დაყარა ნაგავი საკუთარი სახლის წინ, ეკისრებოდა, როგორც კერძო, ისე საჯარო სამართლებრივი ვალდებულება, აღევქმნათ მის მიერ გამოწვეული ხელშეშლა. ანუ მას თავად უნდა გაეტანა ეს ნაგავი. ამიტომაც, ნაგავის გატანით კომპანიამ შეასრულა მიხოს საქმე. ამავდროულად, კომპანიამ შეასრულა ასევე საკუთარი საქმეც, რადგან ის მოქმედებდა მუნიციპალიტეტის წინაშე ნაკისრი ვალდებულების ფარგლებში. ამგვარად, ნაგავის გატანის შემსრულებელი ასრულებდა როგორც სხვის, ისე საკუთარ საქმეს — „ასევე სხვისი“ საქმე. საკითხავია, აქ გამო-

¹⁶ მაგ., ხრამში ჩავარდნილი ალპინისტის დახმარებას, ჩვეულებრივ, ზემოთ დარჩენილი ალპინისტები საკუთარი ძალებით ვეღარ მოახერხებენ საკუთარი სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის საფრთხის ქვეშ დაყენების გარეშე, რაც ნიშნავს იმას, რომ თუ ისინი ამას მაინც გადაწყვეტენ, საკუთარი თავის დაზიანების შემთხვევაში გამოწვევის დელიქტზე ვეღარ მიუთითებენ.

იყენება თუ არა დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების წესები.¹⁷

გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, რომელსაც სასამართლო პრაქტიკაც იზიარებს,¹⁸ დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების წესები გამოიყენება მაშინაც კი, როდესაც შემსრულებელს სურს, საქმეების გაძღოლით, შესრულოს ამავდროულად თავისი ნამდვილი სახელშეკრულებო ვალდებულება ასევე მესამე პირის წინაშე. თუ შემსრულებელი უძღვება ობიექტურად სხვის საქმეს, დავალების ხასიათი არ იცვლება იმით, რომ ამავდროულად არსებობს ნამდვილი სახელშეკრულებო ურთიერთობა მესამე პირთან, აქ — მუნიციპალიტეტთან. გამონაკლისი უნდა დაიშვას მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ვალდებულება გამომდინარეობს მესამე პირთან დადებული ნამდვილი ხელშეკრულებიდან, რომელიც დეტალურად აწესრიგებს შემსრულებლის უფლებებსა და მოვალეობებს და, განსაკუთრებით კი, მისთვის გადასახდელი ანაზღაურების საკითხს.¹⁹

ამ პოზიციას უპირისპირდება ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრება და უარყოფს შემსრულებლისათვის გაწეული ხარჯების ანაზღაურების მინიჭების შესაძლებლობას მაშინ, როდესაც ის თავისი საქმიანობით მუნიციპალიტეტის წინაშე ნაკისრ ვალდებულებას ასრულებდა. ამ მოსაზრების დასაბუთებას ერთი ნაწილი ცდილობს იმ არგუმენტით, რომ პირი, რომელიც საკუთარი ვალდებულების შესასრულებლად საქმიანობს, პირველ რიგში, ამ საქმიანობით მიზნად ისახავს საკუთარი კრედიტორის წინაშე შესრულების განხორციელებას და არა, სკ-ის 969-ე მუხლის გაგებით, სხვისი საქმის შესრულებას. მოცემული მოსაზრების მიმდევართა მეორე ნაწილი²⁰ აპელირებს იმ გარემოებაზე, რომ კერძო კომპანია, რომელსაც ადმინისტრაციული ორგანოს მიერ ნარდობის ხელშეკრულების ძალით დაკისრებული აქვს ხელშეშლის ან საფრთხის აღკვეთა, ასრულებს ადმინისტრაციული ორგანოს ამოცანებს, რომელიც მხოლოდ საჯარო სამართლებრივი დანაწესების მოქმედების სფეროში ექცევა. თუმცა ყველა ამ მოსაზრების საპირისპიროდ შეიძლება იმაზე მითითება, რომ მხოლოდ ის გარემოება, რომ სახეგა მესამე პირთან დადებული ხელშეკრულება, არ გამოორიცხავს იმ ფაქტს, რომ აქ რეალურად მაინც „სხვისი საქმეა“ სახეზე.

ამიტომაც დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებიდან წარმომდგარი მოთხოვნები მხოლოდ მაშინ გამოირიცხება, თუ მუნიციპალიტეტსა და კომპანიას შორის ანაზღაურების გადახდის საკითხი დეტალურად და ამომწურავად იქნება გაწერილი. ამ გამონაკლისის საფუძველია ის გა-

რემოება, რომ დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების მიზანს არ წარმოადგენს ხელშეკრულების საფუძველზე დავალდებულებული შემსრულებლისათვის მისი კონტრაქტის (მესამე პირის) გაკოტრების რისკისაგან გათავისუფლება. კაზუსის ფაბულა არ შეიცავს მითითებას იმა-სთან დაკავშირებით, რომ კომპანიისათვის გადასახდელი გასამრჯელოს საკითხი დეტალურადაა მოწესრიგებული. მაართალია, ნარდობისას, ანაზღაურების გაცხადებულად შეთანხმების გარშემც, ის კონკლუდენტურად ითვლება შეთანხმებულად სკ-ის 630 I მუხლის მიხედვით, თუ — როგორც მოცემულ შემთხვევაში — მოსალოდნელია, რომ სამუშაოს შესრულება მხოლოდ საზღაურის სანაცვლოდ არის შესაძლებელი. თუმცა 630-ე მუხლის მიხედვით პრეზუმფცია არ შეიძლება გაუთანაბრდეს საზღაურის საკითხის დეტალურად მოწესრიგებას. ამგვარად, დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების წესები მოცემულ შემთხვევაში გამოყენებადი.

2. სხვისი საქმის შესრულების ნებით

კომპანია უნდა გაძღოლოდა მისი საქმის მისი საქმის შესრულების ნებით. თუ როდის არის ეს ნება სახეზე, კამათის საგანს წარმოადგენს:

გაბატონებული მოსაზრების²¹ მიხედვით, მხოლოდ ის გარემოება, რომ აქ „ასევე სხვისი საქმეა“ სახეზე — ისევე, როგორც ობიექტურად სხვისი საქმის შემთხვევაში — საკმარისია იმისათვის, რომ ვივარაუდოთ ამ სხვისი საქმის შესრულების ნება.²² ამიტომაც კომპანიის მხრიდან სხვისი საქმის შესრულების ნება, ამ ვარაუდის საფუძველზე, დადგენილად უნდა მივიჩნიოთ.

ამის საპირისპიროდ გამოთქმულია ასევე მოსაზრება (სუბიექტური თეორია),²³ რომ სხვისი საქმის შესრულების ნება, არა მხოლოდ პრეზუმფციაზე მითითებით, არამედ კონკრეტული გარემოებების საფუძველზე უნდა დადგინდეს. გადამწყვეტ კრიტერიუმს წარმოადგენს ის გარემოება, მოქმედებს თუ არა შემსრულებელი სხვისთვის სარგებლის მიზნების განზრახვით, თუ მხოლოდ პირადი სარგებლის მოპოვების მიზნით. (ასევე) საკუთარი საქმის შესრულებისას, არსებობს ვარაუდი, რომ შემსრულებელი მხოლოდ საკუთარი საქმის გაძღოლის ნებით მოქმედებს. ამგვარი რესტრიქციული განმარტების მიზანია დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულების გამოყენების სფეროს დავიწროება. აქ კომპანია პროფესიულად არის დაკავებული ნაგვის გატანით. ამ საქმიანობისას ის მოქმედებს საკუთარ ინტერესებში, რის გამოც აქ, ამ მეორე მოსაზრების თანახმად, სხვისი საქმის შესრულების ნება არ ივარაუდება.

¹⁷ BGHZ 110, 315; BGH WM 2002, 97; *Sprau*, in Palandt, 74. Aufl. 2015, § 677 Rn. 6.

¹⁸ BGHZ 65, 356.

¹⁹ BGH NJW-RR 2004, 83.

²⁰ *W. Schubert*, Der Tatbestand der Geschäftsführung ohne Auftrag, AcP 178, 439; *E. Schwedter*, Repetitorium Zivilrecht: Geschäftsführung ohne Auftrag, Jura 1982, 599.

²¹ *D. Medicus*, Haftungsbefreiung und Gesamtschuldnerausgleich, JZ 1967, 63; *H. Berg*, Hauptprobleme der Geschäftsführung ohne Auftrag, JuS 1975, 684.

²² BGH WM 2002, 99; BGH NJW 2000, 423; *Sprau*, in Palandt, 74. Aufl. 2015, § 677 Rn. 6.

²³ LG Frankfurt NJW 1977, 1925; *K.-H. Gursky*, Der Tatbestand der Geschäftsführung ohne Auftrag, AcP 185, 38.

სხვა თეორიის თანახმად,²⁴ „ასევე სხვისი საქმის“ შესრულებისას სხვისი საქმის გაძღოლის ნება შეფასებითი მსჯელობის შედეგად უნდა დადგინდეს. თუ შემსრულებელი უპირატესად მესამე პირის ვალდებულების ფარგლებში მოქმედებს, ძალაშია ვარაუდი, რომ მოქმედ პირს ასევე სხვისი საქმის შესრულების ნება ამოძრავებდა. ყველა სხვა შემთხვევაში, სხვისი საქმის გაძღოლის ნება კონკრეტულად უნდა მტკიცდებოდეს. კომპანიამ იცოდა, რომ ნაგვის გატანა, პირველ რიგში, მუნიციპალიტეტის ვალდებულებას წარმოადგენს, რის გამოც, ამ მოსაზრების თანახმად, კომპანიის მხრიდან სხვისი საქმის გაძღოლის ნება ივარაუდება.

ზემოთ ხსენებული სუბიექტური თეორიის საწინააღმდეგოდ, შეიძლება იმ გარემოებაზე მითითება, რომ „სხვისთვის სარგებელიანობა“ ან „სუბიექტური მიზნობრიობა“ განუსაზღვრელ ცნებებს წარმოადგენს და ამიტომაც პრობლემურ შემთხვევებში მაინც „ობიექტურ“ და მოვლენათა განვითარების ტიპურ კანონზომიერებაზე უნდა გაკეთდეს აქცენტი.²⁵ გადამწყვეტია ის გარემოება, იყო თუ არა საქმეების შესრულებით ნასურვები ასევე სხვისი ინტერესებისათვის ხელის შეწყობა.²⁶ ეს, ჩვეულებრივ, სახეზეა ხოლმე ასევე სხვისი საქმის შესრულებისას, რის გამოც გაბატონებული მოსაზრების მიერ წამოყენებული ვარაუდი დასაშვები და გასაზიარებელია. ამგვარად, კომპანია მოქმედებდა სხვისი საქმის გაძღოლის ნებით.

კომპანია მოქმედებდა მიხოს მხრიდან დავალების გარეშე. მას მიხოს წინაშე ამ საქმეების შესრულება არ უკისრია. კომპანიის მიერ მიხოს საქმის გაძღოლა იყო ამ

უკანასკნელისათვის ობიექტურად სასარგებლო და, ამგვარად, მის ინტერესებთან შესაბამისობაშია (სკ-ის 974 I 1 მუხლი). მართალია, მიხოს ნაგვის გატანასთან დაკავშირებით თავისი (გაცხადებული ან კონკლუდენტური) ნება არ გამოუთქვამს, თუმცა საწინააღმდეგო ნების შემთხვევაშიც ის უმნიშვნელო იქნებოდა სკ-ის 974 II მუხლის მიხედვით — მიხოს, როგორც ნაგვის დამყრელი და ამგვარად ხელშემშლელი პირი, სამოქალაქო სამართლებრივად (მეზობლების წინაშე) და საჯარო სამართლებრივადაც, ვალდებული იყო, მოეშორებინა ნაგავი.

კომპანიას შეუძლია მიხოსაგან მოითხოვოს დანახარჯების ანაზღაურება. გამომდინარე იქიდან, რომ კომპანია პროფესიულად არის დაკავებული ნაგვის გატანით, მისი დანახარჯები ამ საქმიანობისათვის დადგენილი სტანდარტული ტარიფის მიხედვით განისაზღვრება. კომპანიას ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება მხოლოდ ერთჯერადად აქვს. თუ ის მიიღებს ამ ანაზღაურებას კონტრაქტისაგან (მუნიციპალიტეტი), მაშინ მან მუნიციპალიტეტს უნდა დაუთმოს საკუთარი მოთხოვნის უფლება დავალების გარეშე სხვისი საქმეების შესრულებიდან. თუ ის დავალების გარეშე მოსთხოვს მიხოს ხარჯების ანაზღაურებას, მაშინ მას უკვე აღარ შეუძლია წარუდგინოს მუნიციპალიტეტს სახელშეკრულებო მოთხოვნა. სახელშეკრულებო მოთხოვნის გამორიცხვა ამ შემთხვევაში გამომდინარეობს ხელშეკრულების განვრცობითი განმარტებიდან. მიხოს, მაშინაც კი, თუ დააკმაყოფილებს კომპანიას, არ შეუძლია მოსთხოვოს მას მუნიციპალიტეტის მიმართ არსებული მოთხოვნის დათმობა, რადგან სწორედ მიხოს საბოლოო პასუხისმგებელი პირი ნაგვის გატანაზე.

²⁴ A. Weishaupt, Zur Geschäftsführung ohne Auftrag bei vertraglicher Pflichtbindung des Geschäftsführers, NJW 2000, 1003.

²⁵ Martinek/Theobald, JuS 1997, ზემოთ სქ. 14, 807.

²⁶ Martinek/Theobald, JuS 1997, ზემოთ სქ. 14, 807.